

**LIST PRE SÚDNYCH ZNALCOV –
PSYCHIATROV**

L. OKRUHLICA

Centrum pre liečbu drogových závislostí, Bratislava

Vážená pani doktorka, vážený pán doktor,

dovolili sme si obrátiť sa na Vás so žiadosťou v súvislosti s ochrannými *ústavnými protialkoholickými a protitoxikomanickými liečeniami*.

Inštitút súdom nariadených ochranných liečení v civilných zdravotníckych zariadeniach pre ľudí so závislosťou od alkoholu a iných návykových látok, ktorí majú zachovanú spôsobilosť na právne úkony je v aktuálnej podobe nedoriešeným kontroverzným nástrojom Trestného zákona, ktorý v legislatíve pretrváva z minulosti.

Okrem problémov v našej každodennej terapeutickej praxi, publikoval v tejto súvislosti jasné stanovisko i Úrad OSN pre drogy a kriminalitu vo Viedni (OSN, 2010). V dokumente sa okrem iného uvádza, že dlhodobá ústavná liečba pre závislosť od drog bez súhlasu pacienta je v skutočnosti formou väznenia s nízkou mierou ostrahy. Jedná sa o drahé, ekonomicky nevýhodné opatrenie ako pre jednotlivca, tak aj pre spoločnosť. Nejde o alternatívu k výkonu trestu odňatia slobody, ale ide o väznenie samotné. Ide o porušenie medzinárodných dohovorov o ľudských právach a medicínskych etických štandardov (UNODC a WHO, 2008).

Vzhľadom na právne, bezpečnostné a ekonomické riziká pre pacientov a zdravotnícky personál v civilných lôžkových psychiatrických zariadeniach sa týmto obraciame na Vás, aby ste zohľadnili vo Vašej súdno-znaleckej praxi vyššie uvedené skutočnosti. Prosíme Vás, aby ste v záveroch posudkov uvádzali len to, o akú duševnú poruchu – diagnózu sa jedná a či je z medicínskeho hľadiska odporúčaná liečba. V prípade požiadania súdu na vyjadrenie sa k forme protialkolickej, resp. protitoxikomanickej liečby Vás *prosíme neodporúčať súdom nariadovanie protitoxikomanickej, či protialkolickej liečby, ktorá sa má realizovať mimo väzenské prostredie*. Považujte to za predbežné opatrenie, kým nedôjde k novelizácii Trestného zákona, o čom sa v tejto súvislosti už intenzívne rokovalo.

S kolegiálnym pozdravom

MUDr. Lubomír Okruhlica, CSc.
hlavný odborník MZ SR pre medicínu drogových závislostí

L i t e r a t ú r a

United Nations Office on Drugs and Crime: From coercion to cohesion: Treating drug dependence through health care, not punishment. New York: United Nations, 2010. 13 s.

United Nations Office on Drugs and Crime – World Health Organization: Principles of drug dependence treatment. Vienna: UNODC, 2008. 31 s.

Komentár člena redakčnej rady

Uvedomujeme si tento fakt kontroverzného nástroja Trestného zákona. Znalci – psychiatri – sa stretávajú s problematikou otázok, smerujúcich na ukladanie ochranného protialkolickeho a protitoxikomanickeho liečenia. Deje sa tak často ani nie na základe Uznesenia súdu, ale oveľa častejšie (väčšinou) na základe Uznesenia vyšetrovateľa PZ; súdu teda znalci priamo ani neodpovedajú. Sudca v prípravnom konaní dá príkaz na znalecké skúmanie duševného stavu na základe žiadosti vyšetrovateľa (týka sa dvoch znalcov psychiatrov), kde sa okrem iného pravidelne vyskytuje otázka zameraná na ochranné liečenie a jeho formu. V inom prípade (ak nejde o skúmanie duševného stavu, ale iba o potvrdenie, či vylúčenie závislosti u obvineného) rozhoduje o vypracovaní znaleckého posudku sám vyšetrovateľ. Vtedy sa priberá jeden znalec. Znalec (znalci) je povinný odpovedať na všetky otázky, ktoré sú mu v uznesení zadané. Ak by na ne neodpovedal, či odpovedal iba parciálne, automaticky bude predvolaný na výsluch znalca na políciu, respektíve bude od neho požadované vykonať doplnok ku znaleckému posudku, kde sa trvá na odpovedaní zadaných otázok. V praxi teda

znalec nemôže v posudku odpovedať parciálne, podľa vlastnej predstavy. Znalci odmietnu odpovedať iba na tie otázky, ktoré sú súdnopsychiatricky irelevantné a vznikajú často u začínajúcich vyšetrovateľov (napríklad, či bol obvinený v čase spáchania skutku príčinný/či je jeho výpoveď vierohodná – vtedy na tieto otázky neodpovedia a napíšu, že nie sú kompetentní používať ani aplikovať právnické výrazy/respektíve, že je to otázka na znalca iného odboru a odvetia).

Keď znalci odporúčajú uloženie ochrannej protialkoholickkej/protitoxikomanickej liečby, nedokážu predpovedať, či sa liečba bude realizovať vo väzenskom prostredí, alebo nie. Toto ovplyvní viacero faktorov (dohoda o vine a treste, vplyv obhajcu na klienta a súd a iné). Niekedy paradoxne bez ohľadu na závery znalcov žiada o liečbu na hlavnom pojednávaní aj sám obvinený, často na pokyn jeho obhajcu, aj keď nie je závislý – s cieľom redukovat' výšku vlastného trestu. Ťažko by znalci teda filtrovali, kedy takéto liečenie odporučiť a kedy nie, keďže nemajú dosah, ani kompetencie riešiť právne veci.

Stáva sa, že sám odsúdený vo výkone trestu požiada súd, aby u neho bolo už od uloženia ochrannej protialkoholickkej/protitoxikomanickej liečby (ústavnej či ambulantnej) upustené. Je tomu v praxi tak preto, lebo napriek uloženej ochrannej ústavnej či ambulantnej liečbe z kapacitných dôvodov v podmienkach trestu v ÚVTOS trvá niekoľko rokov, kým je na takého liečenie odsúdený zaradený. To mu bráni v jeho možnosti podať si žiadosť o podmienené prepustenie po vypršaní polovice nepodmieneného trestu. Súd potom často dáva znalcovi (znalcom) vypracovať doplnok ku znaleckému posudku, ktorý vypracovali pred rokmi na základe príkazu sudcu v prípravnom konaní s otázkou, či nie je možné aktuálne upustiť od výkonu ochrannej liečby, keďže od doby jej uloženia prešli dlhé roky a často sa jej potreba dezaktualizovala. V praxi sa teda na ústavnú ochrannú liečbu do civilného zariadenia dostáva ten odsúdený, ktorý dostane len podmienený trest, alebo jeho dĺžka zodpovedá prebehlej väzbe (tzv. dostatočný trest), o čom však dopredu znalci nemôžu vedieť.

Súd dokonca aj napriek tomu, že znalec nezistí závislosť, môže posudok ako dôkaz vôbec nebrať do úvahy a môže obvinenému uložiť ochranné protialkoholické či protitoxikomanické liečenie (skúsenosť z mojej vlastnej praxe). Sudca sa vtedy opiera o § 73 Trestného zákona (Zákon č. 300/2005 Z. z.):

(2) Súd môže uložiť ochranné liečenie aj vtedy, ak páchatel spáchal trestný čin

(...)

d) pod vplyvom návykovej látky alebo v súvislosti s jej užívaním

(...)

(3) Ochranné liečenie neuloží, ak je vzhľadom na osobu páchatela zrejmé, že jeho účel nemožno dosiahnuť.

(4) Ochranné liečenie môže súd uložiť aj popri treste alebo pri upustení od potrestania.

Ako znalci sa však v praxi môžeme opierať a využiť vyššie uvedený bod (3) a podobne ako lekári – neznalci – vykonávatelia ochranné liečenia – aj bod (2) z § 74 Zákona:

(2) Ochranné liečenie potrvá, kým to vyžaduje jeho účel. Trvanie ochranného liečenia uložené páchateľovi, ktorý užíva návykovú látku a spáchal trestný čin pod jej vplyvom alebo v súvislosti s jej užívaním môže byť však ukončené, ak sa počas výkonu zistí, že jeho účel nemožno dosiahnuť.

Už v znaleckom posudku teda môžeme napísať, že napriek zistenej závislosti neodporúčame uložiť žiadne ochranné liečenie, lebo jeho účel nie je možné z dôvodu (...) naplniť. Podobne ako ošetrojúci lekári, aj ambulatní psychiatri okamžite (napr. ak by malo dôjsť k ohrozeniu personálu) alebo sa zistila absentujúca motivácia pacienta môžu požiadať súd o ukončenie ochranného liečenia z tohto dôvodu.

Je jasné, že „ťaháme za kratší koniec“ a túžobne očakávame zmysluplnú novelizáciu Trestného zákona.

MUDr. Eduard Višňovský

V rubrike Listy editorovi ponúka redakcia časopisu *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)* priestor na prednesenie osobných vhládov, názorov a diskusných príspevkov k rozličným témam adiktológie. V záujme názorovej vyváženosti si redakcia vyhradzuje právo na komentár člena redakčnej rady k príspevkom uverejneným v tejto rubrike.